

TIM STUART-BUTTLE
From Moral Theology
to Moral Philosophy:
Cicero and the Visions
of Humanity from Locke
to Hume. Oxford: Oxford
University Press 2019.
277 s.

Tim Stuart-Buttlen perusteellinen historiallinen tutkimus pureutuu brittiläisen moraalij- ja poliittisen filosofian kehitykseen ajanjaksolla John Lockesta (1632–1704) David Humeen (1711–1776). Kyseessä on filosofian historian tutkituin aikakausi, joka on edelleen ajankohdainen paitsi historiantutkimuksen myös nykyfilosofian kannalta. Vaikka Stuart-Buttlen kirja ei ole yksinkertaista tai helppoa luettavaa, se palkitsee lopulta lukijansa. Teoksen ansiona on huolellinen historiallinen kontekstualisointi ja tarkkanäköinen tekstien lähi-luenta. Stuart-Buttle onnistuu historiallisen rekonstruktion avulla tuomaan esiin aikakauden ajattelijoiden intellektuaalisen monipuolisuuden sekä löytämään uusia tulkintoja jo paljon tutkittuihin teksteihin. Koska teoksessa rekonstruoidaan samaan aikaan monia eri historiallisia keskusteluja, ei ole mutkatonta sanoa, mikä on teoksen keskeisin väite tai punainen lanka. Eräänlaisena kantavana teemana on kuitenkin varhaismodernin moraalifilosofian tulkitseminen Ciceron (105 eaa. – 43 eaa.) teosten reseption kautta. Stuart-Buttlen mukaan Ciceron teoksista löytyvä ”akateeminen skeptisismi” tarjosi aikakauden ajattelijoille yhteisen tulkinnallisen kehikon, jonka avulla he pyrkivät esittämään tulkintoja yhteiskuntien toiminnasta. Missä määrin sosiaalisuus ja moraalinen toiminta on luontaista ihmisille ja missä

määrin siinä on kyse yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta konstruktiosta? Miten yksilöiden moraalinen toimijuus muokkautuu sosiaalisen vuorovaikutuksen seurauksena?

Kyse on ”sosiaalisuuden ongelmasta”, joka on sinällään klassinen teema länsimaisen ajattelun historiassa aina antiikista lähtien. 1600-luvun loppupuolella sosiaalisuutta alettiin käsitteellistää kuitenkin uudella tavalla. Reformaatio, lukuisat väkivaltaiset sodat, moraalinen skeptisismi, empiirinen luonnonfilosofia ja suvereenien kansallisvaltioiden syntyminen lisäsivät tarvetta selittää yhteiskuntien alkuperää ja toimintamekanismeja uusilla tavoilla. Viimeistään Thomas Hobbesin (1588–1679) yhteiskuntafilosofian jälkeen aristotelis-skolastinen malli ihmisestä luontaisesti poliittisena ja sosiaalisena eläimenä ei tuntunut enää kovin uskottavalta protestanttisille yhteiskuntafilosofeille. Pyrkinessään löytämään sosiaalisen toiminnan selitysmalleja varhaismodernit ajattelijat kääntyivät paitsi kristinuskon myös antiikin filosofien puoleen. Suhde antiikin ajan filosofiaan oli jatkuvasti elävä, kiistanalainen ja vakava asia. Tulkinnat antiikin filosofiasta suuntasivat paitsi oman filosofian kehittämistä myös muiden ajattelijoiden teorioiden tulkintaa ja kritiikkiä.

Viimeaikaisessa tutkimuksessa huomiota on kiinnitetty erityisesti siihen, kuinka keskeisiä tulkintakehikkoja ”uusstoalainen” ja ”uus-epikurolainen” filosofia tarjosivat 1600- ja 1700-lukujen poliittiselle ajattelulle. Kyse oli kahdesta vastakkaisesta koulukunnasta, joilla oli perustavasti erilainen näkemys ihmisluonnosta. Stoalaisessa filosofiassa ihmiset nähtiin luontaisesti sosiaalisina ja hyväntahtoi-

sina, kun epikurolaiset puolestaan näkivät inhimillisen toiminnan perustavana motivaationa itserakkauten ja itsekkyyden. Stuart-Buttlen teos suuntaa huomion stoalaisuudelle ja epikurolaisuudelle vaihtoehtoiseen filosofiseen traditioon: akateemiseen skeptisismiin. Akateemisessa skeptisismissä keskeinen haaste oli pystyä elämään epävarmuuden keskellä ja tekemään moraalisia ratkaisuja todennäköisyyksien ja tottumusten perusteella. Teoksen kantavin argumentti on, että tulkinnat Cicerosta akateemisena skeptikkona olivat tärkeitä brittiläisen moraalifilosofian kehityksessä. Samalla Stuart-Buttle tekee pesäeroa moniin aikaisempiin tutkijoihin, jotka ovat tulkinneet Ciceron edustaneen varhaismoderneille ajattelijoille leimallisesti vain stoalaista filosofiaa.

Teoksen keskeisille hahmoille, Lockelle, Conyers Middletonille (1683–1750) ja Humelle, Ciceron kautta luettu akateeminen skeptisismi oli johdonmukainen Francis Baconin (1561–1626) aikaisemmin muotoileman empiirisen luonnonfilosofian kanssa, jossa oli tärkeää pidättäytyä tekemästä päätelmiä ilman empiiristä todistusaineistoa. Ennen kaikkea akateeminen skeptisismi suuntasi huomion järjen mahdollisuuksiin ja rajoihin. Pystyykö inhimillinen järki tavoittamaan ihmisten ja yhteiskuntien toimintaa ohjaavien moraaliperiaatteiden sisällön ja velvoittavuuden ilman Raamatun ilmoitusta? Kysymys liittyi oleellisesti varhaismodernina aikana kiistaan moraaliteologian ja moraalifilosofian, ilmoituksen ja järjen, välisestä suhteesta. 1600-luvun loppupuolen ja 1700-luvun brittiläisessä moraalij- ja poliittisessä filosofiassa keskusteltiin eri-

tyisen vilkkaasti siitä, missä määrin antiikin ajan filosofit, joilla ei ollut tietoa Kristuksesta ja kuolemanjälkeisistä rangaistuksista, pystyivät selittämään uskottavasti ihmisten moraalista ja yhteiskunnallista toimintaa pelkästään järjen avulla.

Teoksen sisällöllisesti vahvimpia osuuksia ovat tulkinnat siitä, miten John Locke ammensi Ciceron skeptisismistä muotoilleensa omaa teologista ja filosofista ajatteluaan. Locken teistisessä filosofiasa perustavanlaatuisen varmuus moraalissa kysymyksissä oli mahdollista johtaa ainoastaan Raamatun ilmoituksesta, mikä teki hänestä skeptisen suhteessa pyrkimykseen selittää moraalinen velvollisuus pelkästään sekulaarin filosofian avulla. Samaan aikaan Locke hyödynsi skeptisismiä kritisoimalla muiden dogmaattista ajattelua sekä teologisissa että filosofisissa kysymyksissä. Locke otti etäisyyttä sekä stoalaiseen että epikurolaiseen traditioon pyrkiessään osoittamaan, että järjen avulla ei ollut mahdollista saavuttaa perustavanlaatuista varmuutta moraalissa kysymyksissä. Hän suuntasi empiirisen kiinnostuksensa siihen, miksi suurin osa ihmiskuntaa kuitenkin näyttäisi käyttäytyvän sosiaalisesti ja noudattavan moraalisia periaatteita, joita he eivät itse pystyneet rationaalisesti todistamaan.

”Mielipiteen laki” (Law of reputation) tarjosi Locken moraalifilosofiasa selitysmallin itsekkäiden yksilöiden moraalille ja sosiaalille toiminnalle. Kyse oli siitä, että käytännössä maineen tavoittelu ja sen menettämisen pelko motivoi suurimman osan ihmiskunnan moraalista ja sosiaalista toimintaa. Arvostuksen halu oli Locken mukaan hyväntahtoisen Jumalan ihmisiin asettama taipumus, jon-

ka tarkoitus on johtaa itsekkäiden yksilöiden sosiaalinen kanssakäyminen moraalisesti ja yhteiskunnallisesti hyödyllisiin seurauksiin. Tähän teoriaansa Locke sai ennen kaikkea inspiraatiota Ciceron teoksesta *Velvollisuuksista*, jonka mukaan maineen tavoittelu oli keskeinen moraalisen toiminnan motivaatio. Locken ajattelussa moraalilaki oli Jumalan asettama ja riippuvainen kuolemanjälkeisistä rangaistuksista. Samaan aikaan ihmiset olivat kuitenkin kyvyttömiä todistamaan moraalilakia pelkästään järjen avulla ilman ilmoituksen tarjoamaa apua. Tämän jännitteen seurauksena Locke kääntyi ”mielipiteen lakiin” pyrkiessään selittämään moraalista käyttäytymistä. Järjen avulla muotoillun moraalifilosofian tehtäväksi tuli Locken mukaan siten sen selittäminen, miksi ihmiset käytännössä motivoituvat toimimaan moraalisesti. Ilmoituksen ja moraaliteologian tehtäväksi jäi selittää se, miksi heidän tulisi toimia moraalisesti.

Locken lisäksi Stuart-Buttlen tekee teoksessaan kiinnostavia tulkintoja maineen tavoittelun merkityksestä Lordi Shaftesburyn (1671–1713), Bernard Mandevillen (1670–1733) sekä Conyers Middletonin moraalifilosofiasa. Locken lisäksi teoksen toinen keskeisin ajattelija on kuitenkin ehdottomasti David Hume. Stuart-Buttlen pyrkimyksenä on tarjota Humen skeptisismille uudenlainen tulkinnallinen intellektuaalinen konteksti suhteessa Locken uskonnonfilosofiaan ja moraalifilosofiaan. Humen filosofiasa akateeminen skeptisismi ja järjen ja ilmoituksen välisen suhteen selvittäminen oli Locken tavoin keskeisellä sijalla. Molemmille Ciceron *Velvollisuuksista* tarjosi mahdollisuuksia löytää

keskitie stoalaisen ja epikurolaisen tradition välillä. Aikaisempi tutkimus on ollut erityisen kiinnostunut Ciceron vaikutuksesta Humen epistemologiseen skeptisismiin. Stuart-Buttlen suuntaa kuitenkin huomionsa siihen, kuinka Ciceron vaikutuksen kautta Hume, samoin kuin Locke, päätyi tutkimaan moraalista empiirisen metodin avulla. Humen tulkinta Ciceron moraalifilosofiasta ei kuitenkaan johtanut Locken tavoin moraaliteologian merkityksen korostumiseen. Humen sentimentalistisessa moraaliteoriassa kuolemanjälkeisillä rangaistuksilla tai Jumalan asettamalla moraalilla velvollisuuksilla ei ole sijaa. Moraalinen toiminta ei perustu uskonnolliseen ilmoitukseen tai järkeen vaan on ennemminkin naturalistinen tunteiden ja tottumuksen asia. Tällä ajatuksella oli suuri vaikutus Humen aikalaisen Adam Smithin moraaliteoriaan ja kuvaukseen kaupallisten yhteiskuntien luonteesta.

Tim Stuart-Buttlen teoksen ansio ja uutuus on sen osoittaminen, kuinka eri filosofit brittiläisen moraalifilosofian historiassa löysivät omaan ajatteluunsa aineksia Ciceron akateemisesta skeptisismistä. Huolimatta filosofisista ja kontekstuaalisista eroista Ciceron teokset tarjosivat kaikille teoksen filosofeille vastauksia samoihin kysymyksiin: Mikä on järjen ja ilmoituksen välinen suhde ja miten yhteiskuntien moraalinen ja sosiaalinen toiminta on mahdollista? Erityisesti Locken ja Humen antamat vastaukset näihin kysymyksiin informoivat edelleen länsimaista moraalista ja poliittista filosofiaa.

Heikki Haara, VTT, TM
Poliittisen historian
yliopistonlehtori
Helsingin yliopisto